

якхела дошта ва аз як шикамзоиш буда, гузаронидашуда маълум намуд, ки чараёни импулсионии аз дастгоҳи ЭЛАВ-8 бо басомади 50 ва 100 Гц ва маводи фаёли биологии «Пеламин» ба микросиркулятсияи рағҳои хунгарди гӯши харгуш таъсири васеъкунандаро дорад. Ҳангоми дучор шудан ба чараёни импулсионии бо басомади 100 Гц, таъсири вазодилататсия ба рағҳои хунгарди гӯши харгуш назар ба басомади 50 Гц 5% зиёдтар мебошад. Воситаи фаёли биологии «Пеламин», ки ба минтақаи паравертебралӣ рағҳои хунгарди гӯши харгуш андохта мешавад, ва ба воситаи чараёнҳои импулсионии дастгоҳи ЭЛАВ-8, ба рағҳои хунгарди гӯши харгуш таъсири вазодилататсионӣ мерасонад ва сабаби ба вучуд омадани коллатералҳои иловагии рағҳои хунгарди гӯши харгуш мегардад. Ҳангоми дучор шудан ба чараён бо басомади 100 Гц, таъсири вазодилататсия назар ба басомади 50 Гц 6% зиёдтар буд. Таъсири вазодилататсия ҳангоми таъсири чараёни импулсионии дастгоҳи ЭЛАВ-8 дар дақиқаи 5-10 ба дараҷаи максимуми худ мерасад. Бо ёрии чараёнҳои дастгоҳи ЭЛАВ-8 истифода карда шудани маводи фаёли биологии «Пеламин» ба васеъ шудани

диаметри рағҳои хунгард таъсири дарозтар мерасонад. Тағйироти ба мушоҳида расида, пайдарпайи он ба ҳадди ақали худ дар дақиқаи 15 мерасад. Натиҷаҳои таҳқиқотро дар физиологияи таҷрибавӣ, биология, ветеринария, тиб барои беҳтар кардан ё барқарор намудани микросиркулятсия дар узвҳои гуногуни бадан истифода бурдан мумкин аст.

Хулоса. Таъсири чараёни электрикии импулсионии дастгоҳи ЭЛАВ-8 ба рағҳои хунгарди гӯши харгуш таъсири васеъкунанда мерасонад (таъсири чараёни импулсионии басомади 50 Гц рағҳоро 10% ва чараёни бо басомади 100 Гц ба 16% мерасонад).

Баландшавии максималии диаметри рағҳо дар дақиқаҳои 5 ва 10 ба даст омада, пас аз ин диаметри рағҳои хунгард кам мешавад.

Исбот карда шудааст, ки таъсири якҷояи чараёни импульси электр аз дастгоҳи ЭЛАВ-8 ва маводи фаёли биологии Пеламин ба васеъ шудани диаметри рағҳои хунгард таъсири дуру дароз дорад.

Калимаҳои калидӣ: микросиркулятсия, гӯши харгӯш, дастгоҳи ЭЛАВ-8, маводи фаёли биологии «Пеламин», диаметри рағҳо, минтақаи паравертебралӣ.

ТДУ 504. 06; 614 (575.3)

О.Д. Талабов

МУШКИЛОТ ВА ДУРНАМОИ ҲАЛЛИ МАСОИЛИ ТАЪМИНИ ОБИ НҶШОКӢ ДАР ҶУМӢУРИИ ТУЧИКИСТОН

МТҒ «Донишкадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон»

Талабов Одина Давлатович - мудири шуъбаи таҷрибаомӯзии МТҒ «Донишкадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон», E-mail talabov.odina 66@gmail.com; (+992) 918 68 17 13

Мақсади таҳқиқот. Аз ҷиҳати илмӣ асоснокунӣ чорабиниҳо оид ба ҳифзи солимӣ ҷомеа тавассути муносибгардонӣ истифодаи беҳатари об аз ҷониби аҳолии Тоҷикистон.

Мавод ва усулҳои таҳқиқот. Таҳқиқот дар асоси маҳзанҳои обии рӯйизаминӣ ва зеризаминӣ, экспертизаҳои санитарии гигиенӣ, натиҷаҳои таҳқиқоти лабораторӣ, таҳлили тафсириҳои иттилоотӣ, ҳисоботҳои оморӣ, маълумотномаҳои Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва гузоришҳои созмонҳои байналмилалӣ ва ҷамъиятӣ гузаронида шудааст.

Натиҷаҳои таҳқиқот ва баррасии онҳо. Ба як шакл даровардану баҳодиҳии таъмини об имкон дод, ки дараҷаи баланди хатари имконпазири эпидемияи беморӣ дар водиҳо ва ноҳияҳои пахтакор, ки беш аз 70% аҳолии ҷумҳури дар ин минтақаҳо зиндагӣ мекунад, муайян карда шавад. Сатҳи баланди нишондиҳандаҳо, ки бо онҳо дараҷаи баланди хатари имконпазири эпидемия арзёбӣ мегардад ва бо теъдоди садамаҳо ва ба рӯзҳои номунтазам додани об ба аҳоли мувofiқат мекунад.

Ҳулоса. Оби нӯшокии бесифат метавонад, ки полиомиелит, домана, дарунравӣ ва ваборо ба вуҷуд орад. Дар тамоми ҷаҳон 30%-и бемориҳо ба обҳои ифлос алоқамандӣ доранд. Дар ҷаҳон бо сабаби сифати насти об ҳар сол қариб панҷ миллион нафар одамон мефавтанд.

Возаҳои калидӣ: Оби нӯшокӣ, солимӣ, муҳити атроф, пешгирии бемориҳо, бемориҳои паҳншаванда.

O.D. Talabov

PROBLEMS AND PROSPECTS OF SOLVING THE ISSUES OF DRINKING WATER SUPPLY IN THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN

NEI “Medical - Social Institute of Tajikistan”,

Talabov Odina Davlatovich - Head of the internship department of the “Medical - Social Institute of Tajikistan”, E-mail: talabov.odina 66@gmail.com; (+992)918681713.

The purpose of the study. Justification of measures to protect public health by optimizing the safe use of water by the population of Tajikistan.

Research material and methods. Surface and underground water reservoirs, sanitary hygiene examinations, laboratory research results. Analysis of information interpretations, statistical reports, references of the Ministry of Health and Social Protection of the population of the Republic of Tajikistan and reports of international and public organizations.

Materials and methods of research. In the republic, the situation of providing the population with water, as well as with water through water lines and sewage, especially in rural areas, is at an extremely low level. Even in the city of Dushanbe, with moderate water use (250 l per day), more than 100,000 people live in houses without sewage and garbage pits, which are the source of acute intestinal infections.

Results and their review: Consolidation and assessment of water supply made it possible to determine that there is a high level of possible risk of disease epidemic in valleys and cotton-growing regions, where more than 70% of the population of the republic lives in these regions. The high level of indicators, with which the high level of the possible risk of an epidemic is assessed, corresponds to the number of accidents and irregular days of water supply to the population.

Conclusion. Poor quality drinking water can cause poliomyelitis, typhus, diarrhea and cholera. In the whole world, 30% of diseases are related to dirty water. About five million people die worldwide every year due to poor water quality.

Key words: drinking water, health, environment, disease prevention, disease epidemic.

Муҳимият. Солимгардонии аҳоли ва тозагии манбаъҳои об яке аз муҳимтарин самтҳои сиёсати иҷтимоӣ буда, муайянкунандаи сатҳ ва сифати солимии ин ҷомеа, аз

ҷумла мардуми Тоҷикистон махсуб меёбад [2, 5]. Имрӯз дар ҷаҳон 2 млрд. одамон ба оби тозаи нӯшокӣ ва зиёда аз 3,5 миллиард нафар ба шароити бехтари санитарӣ дастрасӣ

надоранд. Офатҳои табиӣ марбут ба об ҳар сол ба ҳисоби миёна ба андозаи беш аз 60 миллиард доллари амрикоӣ ҳисорот оварда, хушксолӣ ва биёбоншавӣ ба сарчашмаҳои зиндагии зиёда аз 1,2 миллиард одамони сайёра таҳдид мекунад. Инчунин, дар миёни зиёда аз 30 давлати ҷаҳон вобаста ба масъалаи об ва захираҳои обӣ муноқишаҳо мавҷуданд, ки боиси нигарониҳои башарият гардидааст [1, 6].

Тоҷикистон дорои захираҳои фаровони об буда, дар байни кишварҳои Осиёи Марказӣ аз ин ҷиҳат ҷойи аввалро ишғол мекунад. Аммо масъалаи ҳолати санитарии манбаъҳои об имрӯз ҳам ҳаллу фасли худро наёфтанд. Дар айни замон танҳо 95,3% аҳолии шаҳрҳо ва 42,1% аҳолии деҳот бо обтаъминкунии марказонидашуда ва беҳавф таъмин мебошанд [1, 3].

Бояд зикр намуд, ки мушкilotи мавҷудаи таъмини об ба сусти инкишоф ёфтани ҳоҷагии обу корезӣ дар кишвар вобаста мебошад. Ҳоло беш аз 50 дарсади аҳолии ҷумҳурӣ барои таъмини эҳтиёҷоти нӯшидан ва корҳои ҳоҷагӣ аз обҳои рӯйзаминӣ (дарёҳо, каналҳо, ҷӯйборҳо, ҳавзҳо, обанборҳо, кӯлҳо ва ғ.), зеризаминӣ (чашмаҳо, ҷохҳои хурди қубурдор ва ғайра) истифода мебаранд [4, 7].

Бар асари ҷунин ҳолат, Тоҷикистон тӯли солҳои зиёд дар радиҳои минтақаҳои қарор дорад, ки дар онҳо бемориҳои шадиди рӯдаю меъда, аз ҷумла бемориҳои сироятӣ дар сатҳи баланд мебошанд.

Системаи обтаъминкунии ва корезии Ҷумҳурии Тоҷикистон 50-60 сол боз бетан-нафус мавриди истифода мебошад. Баъди барҳамхӯрии Иттиҳоди Шӯравӣ тӯли 15 сол хизматрасонии техникаи ин иншоотҳо анҷом дода намешуд ва онҳо дар ҳолати ғайриқаноатбахш қарор доранд. Инфрасохтори соҳа то соли 2005 зиёда аз 85 дарсад фарсуда шуда, барқарорсозии фаврӣ ва бозсозиро тақозо дорад, ки аз муҳимияти таҳқиқот шаҳодат медиҳад.

Мақсади таҳқиқот. Аз ҷиҳати илмӣ асоснокунии ҷорабиниҳо оид ба ҳифзи солимии ҷомеа тавассути муносибгардонии истифодаи беҳатари об аз ҷониби аҳолии Тоҷикистон.

Мавод ва усулҳои таҳқиқот. Таҳқиқот дар асоси маҳзанҳои обии рӯйзаминӣ ва зеризаминӣ, экспертизаҳои санитарии гигиенӣ, натиҷаҳои таҳқиқоти лабораторӣ, таҳлили тафсириҳои иттилоотӣ, ҳисоботҳои оморӣ, маълумотномаҳои Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва гузоришҳои созмонҳои байналмилалӣ ва ҷамъиятӣ, гузаронида шудааст.

Натиҷаҳои таҳқиқот ва баррасии онҳо.

Дар маҳалҳои деҳот сатҳи ниҳоят баланди бемориҳои шадиди рӯда ва меъда ба қайд гирифта мешавад, ки бартарии ғайрилоқии омилҳои обиро инъикос мекунад. Авҷгирӣ, ҷунҷида, қисми қами маҳалҳои аҳолинишинро дар бар мегирад, ки сокинони онҳо барои эҳтиёҷоти ҳоҷагӣ нӯшокӣ обро аз ҷӯйборҳои (каналҳои) обёрикунанда мегиранд. Ин ба афзоиши беморӣ, инчунин саривақт мурочиат накардани беморон ба муассисаҳои табобатӣ профилактикӣ алоқаманд мебошад, дар ҳоле ки ҳарорати воқеӣ барои хизматрасонии тиббӣ хеле афзудааст.

Ба як шакл даровардану баҳодиҳии таъмини об имкон дод муайян гардад, ки дараҷаи баланди ҳатари имконпазири эпидемияи беморӣ дар водиҳо ва ноҳияҳои пахтакор, ки беш аз 70% аҳолии ҷумҳурӣ дар ин минтақаҳо зиндагӣ мекунад, зиёд мебошад. Сатҳи баланди нишондиҳандаҳо, ки бо онҳо дараҷаи баланди ҳатари имконпазири эпидемия арзёбӣ мегардад ва бо теъдоди садамаҳо ва рӯзҳои номунтазам додани об ба аҳоли мувофиқат мекунад.

Ёдрас бояд шуд, ки умуман дар ҷумҳурӣ вазъи бо об таъмин намудани аҳоли, инчунин бо об тавассути ҳаҷҳои обгузар ва обу корезӣ, хусусан дар деҳот дар сатҳи ниҳоят паст қарор дорад. Ҳатто дар шаҳри Душанбе дар мавриди ба андозаи миёна истифодаи шудани об ҳам (250 л дар як шабонарӯз) беш аз 100 ҳазор аҳоли дар хонаҳои бе обу корезӣ ва ҷохҳои ахлотпартоӣ истиқомат мекунанд, ки онҳо манбаи барангезандаи сирояти шадиди рӯда ба шумор мераванд.

Шароити ғайриқаноатбахши санитарияи коммуналии маҳалли истиқомати аҳоли, пеш

аз ҳама, аз ҳисоби фаъолнокии омили об, аз ҷумла сатҳи баланди обҳои зеризаминӣ, ки махсусан дар деҳот бо мақсади нӯшидану корҳои хоҷагӣ истифода мешаванд, чараёни бемориҳои шадиди рӯдаро ба маротиб тезонид.

Шабакаи обёрӣ, ки сарчашмаи асосии таъмини оби ошомиданӣ барои 9% аҳолии шаҳр ва 36% аҳолии деҳот мебошад, аз ҷиҳати эпидемиологӣ аҳамияти ниҳоят калон дорад. Оби ин шабака аз рӯйи нишондиҳандаи бактериологӣ, аз он ҷумла дар иртибот ба микрофлораи патогении маъда ва рӯдаҳо сифати ниҳоят паст дорад. Ба ин, пеш аз ҳама, мавҷуд будани микдори зиёди ҳоҷатхонаҳои навъи ҷазбшавандаи деҳот, ки давра ба давра обҳои зеризаминиро ифлос менамоянд ва ин обҳо бо обҳои шабакаҳои обёрӣ ҳамроҳ мешаванд, инчунин ҳолати ғайриқаноатбахши санитарии маҳалҳои аҳолинишин мусоидат менамояд.

Ба ғайр аз обҳои рӯйизаминӣ, Тоҷикистон дорои захираи фаровони обҳои зеризаминӣ низ мебошад. Обҳои зеризаминӣ дар қабатҳои синну соли гуногун ҷойгир шудаанд. Захираи онҳо аз ҳисоби боришҳо ва асосан, аз ҳисоби инфилтратсияи обҳо аз ҳисоби обҳои рӯйи замин (дарёҳо, кӯлҳо, каналҳо ва ғ.) мебошад. Захираи умумии обҳои ошомидани зеризаминӣ (бо маъданокӣ дар ҳудуди 0,8 – 2,4 г/л) беш аз 51,2 млн. метри мукааб дар як шабонарӯзро ташкил медиҳад. Аз ин захираи истифодабарӣ – 7,6 млн метри мукааб дар як шабонарӯз, ё худ 14,8% мебошад. Захираи зиёди обҳои зеризаминӣ дар ҳудуди вилояти Хатлон – 19,1 ва вилояти Суғд – 13,1 млн. метри мукааб дар як шабонарӯз ба қайд гирифта шудааст.

Масоҳати умумии заминҳои обӣ дар Тоҷикистон 720 ҳазор гектар буда, пахтакорӣ ҳамчун соҳаҳои асосии кишоварзӣ нисфи онро ташкил медиҳад. Зироаткории обёришаванда ба речаи гидрологии дарёҳо таъсири бевоқифа дорад, бахусус дар мавсими нашъунамои зироат масрафи об якбора зиёд мегардад. Оби дарёҳои Исфара, Исфони, Каттасой, Даҳанасой, Варзоб, Қаротӯғ, Элок, Ширкент,

Ёҳсу дар давраи киштукор пурра истифода мешаванд.

Ҳамаи дарёҳои Тоҷикистон кӯҳӣ буда, ба ҳавзаҳои Амударё ва Сирдарё тааллуқ доранд. Шохобҳои ин дарёҳо Вахш, Панҷ, Ғунд, Мурғоб, Бартанг, Ванҷ, Язғулом, Зарафшон, Исфара, Сирдарё, Фондарё, Кофарниҳон, Варзоб, Хонақо, Сангигар, Қизилсу, Ниёв, Ёҳсу ва ғайра аз баландкӯҳҳо сарчашма мегиранд, илова бар ин чараёни зиёди об дар онҳо ба моҳҳои апрел-июл, дар давраи бартарии боридани боронҳо, обшавии пирахҳо ва барфҳо, бо зиёдии тирагӣ ва микдори зиёди зарраҳои гуногуни зиёновар рост меояд.

Сифати об дар дарёҳои ҷумхурий бештар на ба таркиби табиӣ, балки ба натиҷаҳои фаъолияти хоҷагӣ, ки дар ҳавзаҳои об ва соҳилҳои системаи об ҷавкулӯда гуногун аст, вобаста мебошад. Инҳо иншоотҳои дар замин назди соҳилҳо бо ҳамаи инфрасохторҳо, фароғатгоҳҳо, корхонаҳои саноатӣ ва кишоварзӣ, фермаҳои чорводорӣ, сохтмонҳои гидротехникӣ, моҳидорӣ, обтаъминкунӣ, обпартоӣ ва ғайра мебошанд. Маҷмӯи таъсири антропогенӣ бо дарназардошти робитаи сатҳи об бо атмосфера ба иншооти обӣ сарбории калонро ба вуҷуд меорад.

Бузургии минералнокӣ, сифат ва таркиби намакҳои ҳалшуда, аксаран аз ҳисоби сульфатҳо ва хлоридҳо, нишондиҳандаи муҳими ҳолати санитарии гигиении обанборҳои рӯйизаминӣ мебошанд. Дарчаи минералнокии оби дарёҳои Тоҷикистон асосан дар доираи 400 - 2000 мг/л қарор дорад.

Обҳои ҷамшаванда аз заминҳо ва минтақаҳои аҳолинишин, ки ба аксарияти дарёҳои калону хурд партофта мешаванд, ба афзудани дарачаи микдори аммиак, нитратҳо ва фосфатҳо боис мегарданд, ки то ба 1,5 – 2 маротиба аз меъёрҳои муқарраргардида зиёд мебошанд. Ғайр аз ин, далелеро бояд ба назар гирифт, ки танҳо 25%-и сокинони ҷумхурий аз системаҳои корезӣ, иншооти тозакунии, ки дар бисёр мавридҳо самаранок фаъолият намеkunанд, обҳои партоби воридшавандаро пурра безарар намеkunанд, ки ҳаҷми онҳо ба 300 млн. м³ дар як сол мебошад, истифода мебарад.

Дар мавриди арзёбии таъсири антропогенӣ ба сифати обҳо, ба нишондиҳандаҳои вижаи ифлосиҳо, махсусан миқдори маҳсулоти нафть, филизоти вазнин, (моддаҳои фаъоли сиететикӣ), як қатор токсикантҳои афзалиятнок таваҷҷуҳ намудан лозим аст. Дар оби обанборҳои рӯйизаминии чумхурӣ, тавре ки таҳқиқотҳои баргузоршуда нишон додаанд, миқдори ифлосиҳо, моддаҳои зарароварва микроорганизмҳо аз меъёрҳои гигиенӣ зиёд нестанд.

Обҳои аз ҷиҳати нишондиҳандаҳои экологии тозатарин (дараҷаи 1-2) дар Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, ноҳияҳои Ашт, Панҷакент, Айни ва Мастҷоҳи вилояти Суғд, ноҳияҳои минтақаҳои Кӯлоби вилояти Хатлон - Балҷувон, Сари Хосор, Ховалинг, Муминобод, Шуробод ва баъзе дигар ноҳияҳои шарқии тобеи чумхурӣ, ки минералнокии обҳо аз 0,4 то 0,6 г/л, дуруштии аз 1-2 мг-экв/л зиёд нест, аз $0,4 \times 10^4$ то $0,6 \times 10^4$ коли титр мебошад, мавҷуд ҳастанд.

Ифлосшавиҳои муътадил ва ифлосшавиҳои об дар ноҳияҳои ғарбии тобеи чумхурӣ, шаҳри Душанбе ва вилояти Хатлон ба қайд гирифта шуданд. Дар минтақаҳои номбурда, махсусан дарноҳияҳои тобеи чумхурӣ (НТЧ) минералнокии об аз 1,4 то 2,6 г/л, дуруштии аз 4,3 то 8,6 мг-экв/л, коли титр $3,6 \times 10^6$ – $3,8 \times 10^6$ буд. Инчунин, сатҳи нисбатан баланди сульфатҳо, хлоридҳо, оҳан, марганецс, алюминий, никел ба мушоҳида мерасид.

Дар чумхурӣ 17 адад системаи обёрӣю обшорсозии (СОО) ҳавзаҳои дарёҳои Вахш, Панҷ, Қофарниҳон, Зарафшон ва ғайра мавҷуд аст, ки 450 марказҳои обкаширо дар бар гирифта, фаъолияти онҳо ба баландшавии обҳои зеризаминӣ, баровардани обҳои барзиёд ва партобшаванда ва ғайра мусоидат мекунад. Вижагии обҳои СОО ин номунтазамии нишондиҳандаҳои сифатии онҳо мебошад, ки бо якбора тағйирёбии масрафи об ва нобаробарии ифлосшавии он шарҳ дода мешавад.

Омилҳои ифлосшавии оби СОО селаҳои ғаш ва ифлоси коллекторҳои корезӣ, чоҳҳо, дастгоҳҳои санитарӣю техникии нообод, ахлотпартовҳо, обҳои ифлоси захбурию

обполоии заминҳои обёрӣ, поруандозӣ ва ҳочатхонаҳои кашидашаванда (чоҳӣ), ки дар давраи боронгарӣ аз чуқуриҳои чаббанда, обҳои чиркин, обҳои нопоки фермаҳои чорводорӣ ва ғайра шуста мешаванд, мебошад. Қайд кардан зарур аст, ки дар бисёр мавридҳо аҳолии маҳаллӣ барои эҳтиёҷоти ҳоҷагӣю маишӣ ва нӯшоқӣ аз оби СОО истифода мебарад.

Самтҳои афзалиятнокии стратегияи давлатии чорабиниҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣю иқтисодӣ нисбат ба иншооти обӣ, ташкили системаи ягонаи мониторинги санитарӣю гигиенӣ ва гидроэкологӣ, вижагии минтақаҳои ташаккул, ҷамъоварӣ ва тақсими оби обанборҳои рӯйизаминӣ ва зеризаминӣ бо муносибосозии сохтори идоракунии ва ҳифзи манбаъҳои об мебошад.

Обҳои сифатан паст, ки дар давраи обҳезиҳо ва селборонҳо аз манбаъҳои оби рӯйизаминӣ ба иншооти интиқоли об мерезанд, на танҳо шабакаҳои обтайёркуниро аз кор мебароранд, балки қубурҳои шабакаи обтақсимкуниро низ хароб месозанд. Дар ин ҳолатҳо баъди он санҷиши намунаи об ба талаботи СанПин 2.1.4. 1074 – 01 мутобиқат накарда, аз рӯйи нишондиҳандаҳои органолептикӣ, биологӣ ва санитарӣю кимиёвӣ дафъатан боло меравад. Ҳамаи ин водор месозад, ки барои безарар гардонидани оби ошомиданӣ миқдори зиёди хлор истифода гардад ва ин ба тағйир ёфтани нишондиҳандаҳои санитарӣю кимиёвӣ оварда мерасонад. Масъалаи истифодаи моддаҳои химиявӣ безараркунанда аз қабилӣ хлор назорати ҷиддиро талаб мекунад.

Безараргардонии оби нӯшоқӣ дар шаҳрҳо ва шаҳракҳо асосан дар хатҳои қубури обгузари коммуналӣ ба воситаи реагентҳои дорӣ хлор ба амал оварда мешавад. Дар хатҳои тобеи идораҳо бошад, безараргардонии обҳо номунтазам, бо танаффуси зиёд ба анҷом мерасад. Бо хлори моеъ безарар гардонидани обҳо танҳо дар шаҳрҳои калон, аз қабилӣ шаҳрҳои Душанбе, Хучанд ва Кӯлоб амалӣ мешавад. Ҳангоми таҳқиқи санҷиши оби нӯшоқии системаи марказонидашудаи таъмини об аз рӯйи нишондиҳандаҳои микробиологӣ аз 19,4%

то 27,4%, санитария кимиёвӣ (моддаҳои ҳалнашуда) аз 10.5% то 16.5% мувофиқат накарданд. Аз ҳама бештар, вазни қиёсии (хоси) озмоиш ғайристандартии оби нӯшокӣ дар озмоишхое, ки аз хатҳои кубури обгузари тобеи идораҳои гирифта шуданд ($P < 0.01$), ҷой дошт.

Бо оби нӯшокӣ таъмин намудани аҳоли аз системаи марказонидашудаи обтаъминкунии дар ҷумҳурӣ ба ҳисоби миёна 58.1% , аз ин: аҳолии шаҳрҳо 95,3% ва аҳолии деҳот 42,1%-ро ташкил медиҳад.

Теъдоди боқимондаи аҳоли – 41,9% барои нӯшидан ва эҳтиёҷоти хоҷагӣ аз сарчашмаҳои гуногуни манбаҳои обистифода мебарад, ки аз ҷиҳати эпидемиологӣ хатарнок мебошанд: 20,5% аҳоли аз каналҳо, ҷӯйҳо ва ҳавзҳо, 9,1% аз чашмаҳо, 2% аз ҷохҳои (скважина) бе шабакаи паҳншаванда, 4,3% аз дарёҳо, 2,9% аз обкашҳои дастӣ, 0,7% аз ҷохҳо, 2% аз обҳои кушода, 0,4% аз оби борон истифода мебарад.

Дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон захираҳои обҳои зеризаминии ширин дар ҳаҷми 6,4 млн.м³ дар як шабонарӯз муайян шудааст, захираҳои билқувваи обҳои зеризаминӣ то 19,1 млн.м³ дар як шабонарӯз арзёбӣ карда шудаанд. Нишондиҳандаҳои қиёсӣ бо захираҳои баҳрабардории обҳои зеризаминии ширин 800 литр ба як нафар дар як шабонарӯз, вале бо захираҳои билқувва-2388 литрро ташкил медиҳад. Ин яке аз нишондиҳандаҳои баландтарин дар минтақаи Осиёи Марказӣ мебошад.

Захираҳои обҳои зеризаминӣ барои қонсгардонидани талаботи аҳоли ҷӣ дар замони ҳозира ва ҷӣ дар ояндаи дур кофӣ мебошанд, системаи обтаъминкунии ҷумҳурӣ норасоии обро эҳсос намекунад. Умуман, обҳои зеризаминии ширин сифати хуби нӯшокӣ доранд, лекин аз рӯйи як қатор ҷохҳои амиқӣ обкашӣ дар ҳудуди мамлакат, махсусан дар НТМ, вилоятҳои Хатлон ва Суғд обҳои зеризаминии бо маъданҳои бештар аз 1000 мг/л ва дуруштии зиёда аз 10 мг.экв/л истифода мешавад, ки мушкilotи ниғаҳдории тандурустиро пеш меоранд.

Мутобиқи стандарти (ГОСТ) 2761-84 «Манбаҳои обтаъминкунии марказонидашудаи хоҷагию нӯшокӣ» обҳои зеризаминии ҷумҳурӣ ба сифати манбаҳои обӣ ба гурӯҳи (класси) 2 оид ба нишондиҳандаҳои микробиологӣ тааллуқ доранд, ки пайваста безараргардониро талаб мекунанд.

Таҳқиқоти озмоишгоҳии сифати обҳои зеризаминиро дар мамлакат танҳо системаҳои давлатии обтаъминкунии (водоканалҳои шаҳрҳои калон ва хурд (Душанбе, Хучанд, Қўрғонтеппа, Қўлоб, Гулистон) мегузаронанд.

Ҳиссаи хоси истифодабарии об аз ҷониби аҳоли нисбатан дар сатҳи баланд қарор дорад: дар шаҳрҳои миёна ва хурд, маҳаллаҳо дар доираи 200 литр ба як нафар дар як шабонарӯз ва то 500 литр ва аз он ҳам зиёд – дар шаҳри Душанбе (рақамҳои истеъмоли он қисми обро дар назар дорад, ки дар ҳақиқат дар шабакаҳои тақсимкунанда ва дохилиманзилӣ нобуд мешавад).

Барои ҳалли мушкилиҳои ҷойдошта дар доираи таъминоти об ва коҳиш додани сатҳи бемориҳои тавассути об сирояткунанда бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 декабри соли 2006, №514 «Барнома оид ба беҳтар намудани таъминоти аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо оби ошомиданӣ барои солҳои 2008 – 2020» қабул шудааст.

Бо мақсади беҳтар намудани таъмини системаи обтаъминкунии маишӣ ва кишоварзӣ, барои истифодабарии мавод ва таҷҳизоти онҳо пешниҳод карда шуд, ки инкишофи иқтидорҳои муассисаҳои ватанӣ оид ба истеҳсоли таҷҳизот ва реагентҳо барои тозакунии ва безараргардонии об пешбинӣ карда шавад.

Маҷмӯи ҷорабиниҳои илман асоснок-кардашудаи бо самтҳои инноватсионии беҳатарии обтаъминкунии ва обистеъмолкунии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар санадҳои қонунгузорӣ ва меъёрии ҳуқуқии пешниҳодшуда муаррифӣ карда шуд.

Дар доираи татбиқи Барномаи номбурда пеш аз ҳама, то соли 2015 тақрибан маблағи 450 млн. доллари ИМА аз худ карда шуд. Таъмир ва барқарорсозии 138 иншооти хатҳои

кубурҳои обгузари корношоям ба анҷом расонида шуд, 128 адад хат ба тартиб дароварда шуд, зиёда аз 175 км хатҳои кубурҳои обгузар сохта, 315 км чунин хатҳо аз нав барқарор гардиданд, 114 ҷоҳои амиқи нав кофта шуда, 126 чашма дубора обод гардид. Тадбирҳои амалишуда имкон доданд, ки дар 38%-и хатҳои кубурҳои обгузари ҷумҳурӣ обтаъминкунӣ, 98 маҳалҳои аҳолинишини шаҳрӣ ва деҳоти ҳамаи минтақаҳо бо оби ошомидани босифат таъмин гардад. Ба таври иловагӣ 1175300 нафар, аз он ҷумла дар деҳот 916300 нафар ба оби ошомидани тоза ва бехатар дастрасии доимӣ пайдо намуданд.

Болоравии сатҳи дастрасии аҳоли ба оби ошомидани босифат ва ободонии системаи обтаъминкунӣ вазъи беҳдоштиву воғирии аҳолии ҷумҳуриро таъмин намуд ва ин имкон дод, ки сатҳи беморшавии аҳоли ба таври ҷиддӣ кам карда ва зарари аз бемориҳои дарунравӣ, тифи шикам, гепатити вирусӣ «А», исҳоли хунини бактериявӣ ва ғайрапаست карда шуда, сифати зиндагӣ беҳтар гардад.

Дар бораи самаранокии ҷорабиниҳои роҳандозишуда коҳиши зарари иҷтимоию иқтисодӣ, танҳо аз тифи шикам ва исҳоли хунини бактериявӣ тайи солҳои 2012 – 2015, ки 1590 479,1 доллари ИМА-ро ташкил дод, шаҳодат медиҳад. Натиҷаҳои таҳқиқоти сотсиологӣ оид ба қаноатмандии аҳоли, аз ҷумла шаҳри Душанбе аз ҳаҷм ва сифати оби нӯшокии додасаванда, аз қаноатмандии қисми зиёди пурсидашудагон (89%), дар бораи ба кадри кофӣ будани самаранокии ҷорабиниҳои амалишуда шаҳодат медиҳанд.

Дар тури Даҳсолаи амалиёти «Об барои ҳаёт» лоиҳаву барномаҳои вобаста ба об аз сарчашмаҳои гуногуни молиявӣ беш аз 1,6 миллиард доллари амрикоӣ маблағгузорӣ шудаанд, ки аз ин 1 миллиарду 51 миллион доллар барои таъмини аҳоли бо оби нӯшиданӣ, 262 миллион ба иҷрои лоиҳаҳои беҳдоштӣ ва 335 миллион барои лоиҳаҳои ирригатсионӣ ва сохил мустаҳкамкунӣ равона шудааст. Қобили зикр аст, ки дар ин давра 1,5 миллион нафар аҳолии ҷумҳурӣ шароити беҳтари дастрасӣ ба оби нӯшиданӣ пайдо намуданд.

Ҳамин тариқ, маҷмӯи ҷорабиниҳои асосноккардашудаи илмӣ мутобиқ бо самтҳои таъмини бехатарии обтаъминкунӣ ва обистеъ-молкунии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар қонунгузорӣ ва асноди меъёрии ҳуқуқӣ инъикос шудааст, ки татбиқи онҳо барои ба оби ошомидани тоза ва бехатар дастрасии доимӣ доштани ҳудуди 2 млн. нафар ва беҳтар гардидани ҳолати санитарии эпидемиологӣ, ки дар навбати худ боиси паст гардидани сатҳи бемориҳои шадиди рӯдаю меъдагардид, мусоидат намуд.

Хулоса.

1. Сохторҳои дахлдори таъмини обтаъминкунии аҳоли бояд минтақаи ҳифзи санитарии манбаъҳои таъминоти об, истифодаи мунтазами онҳоро бо пойгоҳҳои моддию техникаи таъмин намоянд. Таҳқиқоти озмоиши сифати обҳои рӯйизаминӣ ва зеризаминӣ бевосита бо онҳо алоқаманд гузаронида шавад, то ки таъсири манфии фаъолияти антропогенӣ, ҳам оид ба сифат ва ҳам оид ба миқдори иншооти обӣ мониторинг муайян карда шавад.

2. Ба таври доимӣ назорати микробиологӣ бехатарии эпидемиологӣ ва оби ошомидани гузаронида шавад. Сифати об ва бехатарии обтаъминкунии аҳолиро аз ҳисоби ҷорӣ намудани усулҳои ҷадид ва инноватсионӣ системаи тозакунии ва безараргардонии оби нӯшокӣ, аз он ҷумла афканишоти лазерӣ, нурафкани ултрабунафшӣ ва электрохимиявӣ беҳтар намуд.

3. Мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ зимни омода намудани барномаҳои рушди иҷтимоӣ-иқтисодӣ татбиқи амалии Барномаи миллиро оид ба беҳтар намудани таъмини аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо оби тозаи нӯшокӣ ва инкишофи шабакаи корезӣ ва тозакунии партовҳо ва обҳои ифлос ҳатман ба эътибор гирифта шавад.

АДАБИЁТ

1. Азимов Г.Дж. Защита общественно-го здоровья путем оптимизации безопасного водопользования в Республике Таджикистан.

Автореф. дис... д-ра мед.наук. Душанбе. 2015.- 51 с.

2. Азимов Г.Дж., Гаибов А.Г., Талабов О.Т. и др. Санитарное состояние водных объектов Таджикистана и некоторые меры по ее улучшению//Вестник медико-социального института Таджикистана. 2022. №1 (2).-С.39-44.

3. Вода - основа жизни и человеческого существования. Душанбе: ООО Ому, 2003. -214 с.

4. Гоибов А.Г., Курбонова Д.А., Давлатзода Ҳ.Х., Искандарова М.М. Оби ошомиданӣ - омил ва гавари ҳаёти солиму беҳатар дар Тоҷикистон. «Маҷаллаи тандурустии Тоҷикистон». 2017.№3. -С.20-26.

5. Курбанов А.К., Мухаббатова Х.М. Таджикистан – основной источник пресной воды Центральной Азии. Душанбе. 2003 -83 с.

6. Мареев И. А. Качество питьевой воды как глобальная экологическая проблема // Молодой ученый. - 2020. - №50 (340). - С. 402-403.-URL: <https://moluch.ru/archive/340/76555/> (дата обращения: 09.11.2022).

7. Международная конференция Высокого уровня по среднесрочному всеобъемлющему обзору хода выполнения Международного десятилетия действий «Вода для жизни» 2005-2015. Душанбе: Офсет, 2010 - 349 с

REFERENCES

1. Azimov G.J. Protection of public health by optimizing safe water use in the Republic of Tajikistan. Abstract dis... doctor of medical sciences. Dushanbe. 2015.- 51 p.

2. Azimov G.J., Gaibov A.G., Talabov O.T. and others. Sanitary state of water bodies in Tajikistan and some measures to improve it // Bulletin of the Medical and Social Institute of Tajikistan. 2022. No. 1 (2).-S.39-44 p.

3. Water is the basis of life and human existence. Dushanbe: ООО Omu, 2003. -214 p.

4. Goibov A.G., Qurbanova D.A., Davlatzoda H.Kh., Iskandarova M.M. Drinking water is a factor and guarantee of a healthy and safe life in Tajikistan. “Tajikistan Health Magazine”. 2017. No. 3.20-26 p.

5. Kurbanov A.K., Mukhabbatov Kh.M. Tajikistan is the main source of fresh water in Central Asia. Dushanbe. 2003 -83 p.

6. Mareev I. A. The quality of drinking water as a global environmental problem // Young scientist. - 2020. - No. 50 (340). - P. 402-403.- URL: <https://moluch.ru/archive/340/76555/> (date of access: 09.11.2022) p.

7. High-Level International Conference on the Midterm Comprehensive Review of the Implementation of the International Decade for Action “Water for Life” 2005-2015. Dushanbe: Offset, 2010 - 349 p.

ВЫВОДЫ

О.Д. Талабов

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РЕШЕНИЯ ВОПРОСОВ ПИТЬЕВОГО ВОДОСНАБЖЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ ТАДЖИКИСТАН

Цель исследования. Обоснование мер по охране здоровья общества путем оптимизации безопасного использования воды населением Таджикистана.

Материал и методы исследования. Поверхностные и подземные водоемы, санитарно-гигиенические экспертизы, результаты лабораторных исследований. Анализ интерпретации информации, статистических отчетов, справок Министерства здравоохранения и социальной защиты населения Республики Таджикистан и отчетов международных и общественных организаций.

Результаты исследования и их обсуждение. Консолидация и оценка водообеспеченности позволили определить высокий уровень возможного риска эпидемий болезней в долинах и хлопководческих районах, где проживает более 70% населения республики. Высокий уровень показателей, с помощью которых оценивается высокий уровень возможного эпидемического риска, соответствует количеству аварий и нерегулярных дней подачи воды населению.

Выводы.

1. Соответствующие структуры по водоснабжению населения должны обеспечивать зону санитарной охраны источников водоснабжения, их регулярное использование материально-технической базой. Исследования по проверке качества поверхностных и непосредственно связанных с ними подземных вод должны проводиться с целью определения негативного влияния антропогенной деятельности, как на качество, так и на количество наблюдения за водными объектами.

2. Должен осуществляться постоянный микробиологический контроль за эпидемиологической безопасностью питьевой воды. Качество воды и безопасность водоснабжения населения повысились за счет внедрения

новых и инновационных методов очистки и обеззараживания питьевой воды, в том числе лазерного, ультрафиолетового и электрохимического облучения.

3. Местным исполнительным органам государственной власти городов и районов республики при подготовке программ социально-экономического развития необходимо принять во внимание практическую реализацию Национальной программы по улучшению обеспечения населения Республики Таджикистан чистой питьевой водой, развитию канализационной сети, очистки сточных и грязных вод.

Ключевые слова. Питьевая вода, здоровье, окружающая среда, профилактика заболеваний, инфекционные заболевания.

ТДУ: 304; 614.2(575.3)

Б.М. Хайдарзода

ХИЗМАТРАСОНИИ ТИББӢ ВА ҲИФЗИ ИҶТИМОИИ МАРДУМ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

МТҒ “Донишқадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон”

Хайдарзода Бузургхони Маъруфхон - декани факултети “Кори психологияи тиббӣ” ва “Кори иҷтимоӣ”-и МТҒ “Донишқадаи тиббӣ-иҷтимоии Тоҷикистон”, E-mail: haydarzoda93@mail.ru; тел: (+992) 988 18 59 18.

Мақсади таҳқиқот. Мавриди баррасӣ қарор додани таҳлили омӯзиши хизматрасониҳои тиббӣ ва ҳифзи иҷтимоии мардум дар ҷомеаи муосир.

Мавод ва усулҳои таҳқиқот. Дар рафти таҳқиқот аз маълумотномаҳо, санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ, инчунин Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2021 истифода бурда шуда, ҳолати ҳозираву гузашта соҳаи хизматрасониҳои тиббӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли мавриди муқоиса қарор дода шудааст.

Натиҷаи таҳқиқот ва муҳокимаи онҳо. Дар натиҷаи таҳқиқот маълум гардид, ки маблағгузориҳои буҷетӣ ба соҳа хизматрасониҳои тиббӣ ва ҳифзи иҷтимоӣ зиёд гардида истодааст. Ҳукумати ҷумҳурӣ ба муассисаҳои соҳаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли диққати махсус зоҳир намуда, маблағгузориҳои соҳаро аз ҳисоби буҷети давлатӣ тадриҷан зиёд менамояд. Мавриди зикр аст, ки дар соли 2021 дар нақшаи қисми хароҷоти буҷети давлатӣ барои соҳаи тандурустӣ 2,3 млрд. сомонӣ пешбинӣ гардид, ки нисбат ба соли 2020 - 27,6 фоиз ё 509 млн. сомонӣ зиёд аст.